

Uppdaterad 3 nov 2005 00:20

Lärdomar från Flydda Tider

■ Kolumn

Lars
Jonung

NÄR FREDEN KOMMER 1945 HAR SVERIGE ETT UNIKT gynnsamt ekonomiskt läge. Vi hade lyckan att stå utanför krigets härjningar. Om vi skött oss väl borde vi idag vara det klart rikaste landet i Europa. Men det är vi inte. Vi är förvisso rika men många länder har kommit i kapp, några har gått om oss i välstånd.

Varför ligger vi inte i topp? Vilka misstag gjordes inom den ekonomiska politiken under de senaste 60 åren? För det är den ekonomiska politiken som bestämmer skillnaderna i välstånd mellan länder på lång sikt.

Ett svar finns att hämta i Lars-Erik Thunholms nyutkomna memoarer "Flydda tider" (Fischer). Bakgrunden för hans minnen är de omfattande regleringar av kredit- och kapitalmarknaden som den socialdemokratiska regeringen byggde upp efter andra världskriget. Regeringens mål var att bestämma vem som skulle få kapital och till vilket pris, där priset, dvs räntan, sattes under den nivå som skulle råda vid fri räntebildning.

FÖLJDEN BLEV ATT FINANSMARKNADEN ALDRIG tilläts fungera som just en marknad. I stället förvandlades Riksbanken till ett centralt planeringsorgan, till ett svenskt kreditpolitiskt Gosplan. I bästa sovjetiska stil gjorde Riksbanken och finansdepartementet för varje år upp den centrala planen för den svenska ekonomins kreditströmmar. Här bestämdes vilka sektorer som skulle få låna, hur mycket och till vilken ränta.

Naturligtvis var detta en politisk process med syftet att gynna de låntagare som regeringen ville gynna, nämligen den offentliga sektorn samt bostadssektorn - och inom den sistnämnda främst de bostadsföretag som hade nära koppling till regeringspartiet. Näringslivet och dess investeringar pressades tillbaka genom olika kontroller. Företagen var tvingade att stå i en särskild kö, den s k obligationskön, för att vänta på att få låna för att finansiera sina investeringar.

NU BLEV AFFÄRSBANKERNA, liksom övriga kreditinstitut, helt underställda Riksbanken. De förlorade sin självständighet och förvandlades till den statliga byråkratins förlängda arm. Varje månad marscherade affärsbankscheferna i samlad tropp upp till Riksbanken där dess chef Per Åsbrink satt och surade över den senaste statistiken över utlåningen för varje enskild bank. Ve den som inte hållit sig till planen. Han skälldes ute efter noter.

En finansiell istid svepte fram över landet där förnyelse och förändring med hjälp av den finansiella marknaden frös inne. Möjligheterna för nya företag och nya idéer att finansiera sig via finansmarknaden eller via finansiellt starka privatpersoner begränsades kraftigt. Börsen sövdes ner i en djup törnrosasömn när kreditflödet ströps. Regleringarna gynnade därför de redan etablerade. De femton finansfamiljer som vid krigsslutet hade en stark ställning fick en ännu starkare position eftersom konkurrensen från nya företag och nya företagare hölls tillbaka.

INGEN KAN SÄGA HUR MÅNGA AV DEN TIDENS motsvarigheter till företag som Skype, Axis och Tele2 som skulle ha sett dagens ljus om inte regeringen hade lagt sin förklarande hand över det finansiella systemet under nästan 40 år. Men ett är säkert: vi skulle ha haft fler företag, ett starkare näringsliv och ett högre välstånd om finansmarknaden fått fungera som just en marknad - om den osynliga handen fått styra i stället för den (s)

ynliga.

Detta är i stora drag den kuliss mot vilken Thunholms liv och gärning i bankvärlden och näringslivet spelas upp. Det är en skarpögd, kunnig och beläst observatör som håller i pennan, tillika med en klassisk och språklig bildning sällsynt bland beslutsfattare i dagens Sverige. Det mest spännande med memoarerna är rapporten om nedfrysningen och sönderregleringen av kreditmarknaden från Thunholms observationspost i hjärtat av bankväsendet, som vd och sedan som ordförande i Skandinaviska Enskilda Banken.

INTE NOG MED DET: Thunholm kämpar från början mot "dogmatiskt regleringstänkande". Redan under sina studier i nationalekonomi på 1930-talet når han en klar vision om hur svensk ekonomi bör vara organiserad. Kreditmarknaden bör fungera som en fri marknad - utan att hämmas av fientliga regleringar. Han har civilkuraget och energin att under nästan ett halvt sekel öppet slåss för sin uppfattning i pressen, i debatten och i ständig kontrovers med de finansministrar, riksbankschefer och politruker som han möter under resans gång.

Till slut - sedan Thunholm lämnat SE-Banken som pensionär - får han se sin vision om den fria kapitalmarknaden bli verklighet.

Tyvärr genomförs den finansiella avregleringen på ett så olyckligt sätt att den blev impulsen till 90-talets djupa kris. Först dämpade regleringarna vår tillväxt. Sedan, när de avskaffades, bidrog de till finanskrisen och sänkte vår levnadsstandard ytterligare i förhållande till omvärlden. Regleringarna av våra finansiella marknader blev på så vis en dubbel börda på vårt välstånd.

THUNHOLM ÄR ÄVEN FÖRFATTARE till en framgångsrik bok om svenskt kreditväsende med första utgåvan 1949. Den låg länge på universitetens kurslistor. Nu är den lika hopplöst föråldrad som en handbok över Sovjetunionens ekonomi.

Thunholms memoarer förtjänar att bli en värdig ersättare till den gamla boken, men då på kurser i Sveriges ekonomiska och politiska historia.

Nya generationer bör få kunskap om gårdagens dumheter så att risken för framtida repris reduceras.

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.